

ene **Alex FRANÇOIS** pe France
nilengi iepiene ponu ne ebieve 2005 nisi angede ovene peini ne ebieve 2012

Liatevo iepiene ñe piene akapa

Vanikoro — Temotu, Solomon Islands

2005 — 2012

Momobo wako!

Enga ene Alex. Kaipa pivodo ene? Ka nika nite teve kaipa ne ebieve 2005. Nika nilengi piene akapa kaipa piwaivo ene ñei.

Ene vana nila ngatene ne tevie teve uña piene akapa engaenga na Solomon me Vanuatu, me kape lebotongo liejau, nara itomoe. Nite Banie nilengi idi liatevo iepiene engaenga ika, nilengi dapa wako, awoiu awa ene niko niejau buka peini. Nga ponu nisi angede ovene ka niejau buka na, me kape dapa wopine ka dameliko liovei iepiene pe noma, ka me liovei pe lewo ñe piene akapa. Piene akapa iwene ne lema, ka piene adapa Lovono me Tanema, mijaka. Nga dameliko lewo buka na ne skul, kape susuko.

Nivodo niko buka na kape pepei kaipa ñei, kape pewo ñei. Emele 'none, enga ini Wako, ini isamame ene pe isi uña sivene kula. Nga kaipa awa iviane, piovei pe pisi angede ovene ika, kape nep' ene ñei tamwalikose.

Awisi pine.

Ene Alex.

Canberra (Australia), May 2012

Kulumoe enone:

Alex François
CNRS - LACITO
7, rue Guy Moquet
F - 94800 Villejuif
FRANCE

email <francois@vjf.cnrs.fr>

ph: 00.33.1.47513494

Temuo, Vanikoro

3 May 2005

Iepiene peini Laperus

Willy Usao

ite Lovoko iatevo

**Io. Iepiene po neko niatevo na, ngaliko itetele
ika ñe po vana uña toñaki ika iloko dapa ne
kulumoe na; dapa lilui lila ngatene ne Iura,
Santo.**

**Lilangatene ile ile ile, ebieve iote awoiu: toñaki
iot' itab' ika iloko kula ilui.**

**Ilui ire dapa lite ra — ebieve awoiu, te liromo li-
tabo lika tae.**

**Ile, iviane na, mwaliko pine po na Laperus po
ika. Ika ne toñaki ponu ikamai ponu, toñaki
pe kiapa liko tepakare tilu.**

Tepakare tilu, ika ikoie. Ikoie ika Paiu pon.

**Ika ikoie — dapa ka liromo ka lile — Idi Paiu,
dapa Tetawo, dapa Lovono, Lale... Idi, pon ne
kulumoe po na.**

Liko “*Ie! Toñaki iote ka itabo ika! Kape iloko idi!*”

Lile liromo ponu, liromo “*Ei! Na toñaki pine! Na
cape dapa iakapa awoiu na ta!*”

Kula ka ika se vono Lale, Ngama, Vono.

Ngaliko livotei likila tadoe adapa ne —

“*Ei! Kiapa, dapa iakapa ka awoiu! Dapa Franis va li-
loko lilui! Lilui te ka litabo likamai dapa ne
kulumoe tae! Dapa iakapa k' awoiu na! Uromo ula
umini toñaki ponu iabu iwene ne Mataiko ponu! U-
bei imetelu iwene ne mataiko ponu!*” (toñaki pon).

Vilisao tilu: iote bworo, iote koro.

**Laiabu, laiabu waini ponu, toñaki ponu, labei la-
panade tilu ne.**

**Iote pon labei imetelu ne mataiko Ngabe — pon,
ne basavono na ka limakui liloko ngatene ene
pon.**

**Ka iote itavea ike ile mijaka. Ike ile mijaka.
Bwara iabu iwene take pon.**

**Ponu, pi' one dapa liatevo nga pon. Nganae pe
nilengi liatevo nga pon.**

Ka idi ne toñaki ponu, semame mwaliko pine na, ngaliko pon teliki pine ne, Laperus ne, samame dapa gete kula iape likoie: Paiu. Lite. Lite, lile liwamu dapa lite lite lisoso dapa ponu ne Vilimoe.

Lite me kape liapilo toñaki Paiu, ne iaero Paiu. **Liapilo toñaki nga tepakare, ne?** (Pon, nga pon, kiapa livete liko nga pon.) **Toñaki pine pe kape leke lelui ne ngamuli tae.**

Liapilo ra — awoiu, lite, ponu lisoso dapa liwamu dapa lite ponu — ne temotu ne Vilimoe

ponu, like liapilo toñaki ne.

**Uña ngatene pe lilangatene ñi ponu, lika liejau
Paiu pon.**

Ra awoiu.

Awoiu ponu, dapa liovei.

**Basavono po kape awoiu, ia dapa Iura — dapa
Franis, dapa liovei.**

**Liko dapa pon lite. Lile nganae? bwarä piene ile
ne?**

Basavono pon, toñaki iote pine ika.

**Ka dapa lite lilangatene ia ponu pon liko — Pi'
akapa dapa liatevo nga pon liko: Voko iote
pon lire ne elene Lege ponu.**

**Lire ivene, ivene susuko ne elene ponu, liwamu
ne elene pon, ne pwa viло pon.**

**Ivene biouro, iven' ile kape lemali iawo — ne
tomoro nga na tae: bwogo!**

**Bwogo ka lemali iawo, me iawo po kape kangele
iawo ike ne moboe ngatene pon, voko pon.**

Toñaki pon po iromo ikoie.

Ikoie. Ikoie pon: ikoie dapa ngaliko lile.
Kape lela toñaki aplaka po liapilo pon, Paiu.
Livene ene, leke lele ne toñaki pine po ika Iura
pon, ika ponu; like lile nga pon —
 (Dapa wopine liatevo nga pon. Kupa pilengi te' dapa,
 ka ene nilengi nga pon)
Ka nilengi liko ka nga iune ite nga ponu tae, o
tilu.
Pe kape lete ñe ae?! Kape lete lekae? Pe ponu li-
ko limadau ñe pon ta.
Nga po lete, idi lesune ngele kape ite, pon kape
labu!
Ka po liejau ngatene pon awoiu; po ile limali
iawo ponu, toñaki ngaliko basavono ponu li-
ovei liko toñaki iadapa po kape ika ila dapa
ponu, limali iawo, dapa po liwai ike ile ponu,
lile livene na awoiu.
Wako, ngatene ponu, ngatene po liko tepakare
po liejau po ka lire. Livene ne toñaki ka lile
pon ta.
Te iune ite tae, takoie pon, pe nga ite, ponu
piene pe livete pon, nga ite kape liabu.
Awisi, aia! K' awoiu. Wako.

Monone ie Laperus

Teliki Thomas

ite Peu iatevo

**Monone po ene nivete, ene tawora ne, ne utele
vewo pine pe ivio ne, pwama ole ponu.**

**Ponu ene nivete ponu, ne basavono po La-
perus ikoie, dapa likoie, toñaki tamwa-
liko, lika ia emele iote apilaka ite ne
moe.**

**Dapa wopine like ne revo, dapa kula
lile ne ngogoro. Ka dapa pe likoie
lika lisune apali iote apilaka pe ite
ne moe.**

Ka liviñi liko “Ka dapa wopine na ka lile
vele? Ia ete me aia vele?”

Ka ini ivete iko “E tae! Et’ one me ai’
one ka lake lale, lale ne ngogoro.” **Ka**
dapa liviñi liko “Umadau ‘tapu, u madau
‘tapu.”

Ia ini iko kape ietengi, ka dapa liviñi liko:

*“Umadau etapu! Kupa pikamai monone apilaka ne
peko me pekamai iwene ne kulumoe iwene tev’ eo
me ubotongo.”*

**Ka ponu ka lila ~ limabui liae tanoe, wako ka li-
lateli teve. Wako ka liviñi.** “Wako kape eo u-
botongo monone na. Ete ika uviñi uko ‘Mat’ eo
nara kape uwasi ñe idi ‘tapu!', me iwene teve kela
na. Mou kape ra minga basavono, wako kape pe-
tabo peka pela...”

**Ka ponu ka iwene dapa ka like lile
mina ka ini ka ite.**

**Et’ iape ika ne vonila ka ini iviñi et’
iap’ iko:** “Monone iote pon, dapa
French lika lilateli ponu ia livete liko
‘Uwas’ ñe dapa etapu!” Monone
adapa iwene ponu. Wako kape iwene
teve kia na. Mou kape dapa leka
minga ka letabo lela monone adapa
ponu.”

**Ponu monone ponu na, ne basa-
vono na ponu mamote iwene, iwene.**

Angede ovene peini Laperus

Teliki Thomas

ite Peu iatevo

**Ka dapa kula pon li·koie lite ne pwama iaero re
ka liko me kape liapilo toñaki.**

**Lile litoe tongobe re ne tevie se vono Kama ene,
likamai liavo tiba ka liapilo toñaki.**

**Liapilo toñaki awiou, bara ivagas' metele tuo
nga ponu, toñaki aplaka k' awiou, ka liaiu ka
like liko me lele ne kulumoe iadapa.**

**Lile livagas' ere, tetake n' adie ngamuli, toñaki
iadapa ebele nga molongo. Ka ponu, ka liabu
liavo ne revo pon.**

**Ne basavono pe like, Laperus ini ite ne pongo
ere, ne gilita apilaka te' mo' ie teliki re, ne
elene iote aplaka ponu ite pon.**

**Laperus ini ite ka mata ini ike ne revo iko me
kapo iodo se toñaki kape itabo ika.**

**Ka ite ra ile imadau ka i-
kotu mina dapa ile ite
ne gilita ponu ka
iejau notis iote i-
wene ne kopa iote.**

**Ka ila ikoie ne kopa
ponu ilateli ne
elene aplaka tev' iu
re.**

**Wako, ila iabu iwene ne
tanoe ka iloko voko ibei
ñi iko nara idi kape lel' le-
la.**

**Pon, iwene ra basavono na, lile liodo ka lisune
tae.**

**Nimui bara kape ivagasi minga kape lesune
angede ovene po Laperus isi ila iteli ne elene
aplaka tev' iu re.**

Na basavono na dapa va lika liodo na.

Tamate

Teliki James Pae

ite Temuo iatevo

**Liko Tamate ponu: mwaliko iote da emel' iape.
Pe datilu pe Teanu. Kulumoe iada Aneve.**

**Lite lite ra, ka lako kape lale ne basakulumoe
iote re, Tetevo. Lal' laromo dapa iada, dapa ne
da: ai' ada dapa, tili' adapa dapa, gi' adapa
dapa, nga pon —**

**Lako kape lale ponu, nga nanana: lale, laiodo
ngaten' ada.**

**Laiau jebute, lakidi puluko ada, laiali buioe ada,
lakamai ponu.**

**Vono isodo, mwalik' iape iven' ila vongoro ne
belemele iabu ivo. Emel' iape imaili iawo itau
jebute.**

**Itau jebute awoiu ponu, ilu; mwalik' iape ivo
vongoro awoiu pon iwete.**

**Awoiu pon, emel' iape itau jebute moioe ponu,
iloko ika ile ne monone ka iwete. Iwete awoiu**

ka iejau mama ada.

Awoiu ponu, ka emel' iape ka iwaponu.

Vono isodo, kape lale Tetevo pon.

**Vono isodo pon, ielele kuo iada iabu, laloko
ngatene ada ile: namolo iada, buioe ada me
puluko, none ada, pon, mama po laiejau.**

**Wako po ka laviñi dapa iada pon, Aneve, lako
“Keba bale Tetevo na!”**

Lala bavede ivio pon, ka lavesu bavede ile.

**Ile, lakoie Tetevo. Lal' lakoie ne kulumoe pon,
Tetevo.**

Lakoie ka lale teve dapa iada pon —

**Late ra ra, bwara kata kape ebieve iune bwara
metele tuo, nga pon.**

**Pe ngiro mamote ika ne tevie ne ~ iaka ilui, liko
ne ngiro Tangake ivio tevie na.**

**Laite Tetevo ra ra ra ra — ka ile ne velesebe:
ngiro ka ikamai tevie ne Palapu.**

**Ka lavete laviñi dapa iada pon Tetevo “Ia keba ka
batab’ bale na.” Dapa liko “O, wako.”**

**Ponu ka lile ne sekele liau jebute, likidi puluko,
liali buioe ada —**

Likamai ponu, liwete mama ada. Wako liwapono.

Von' isodo ponu pon, lako "O, keba na ka batab' bale kulumoe iaba na." **Liko** "Wako."

Ponu. Liloko ngaten' ada ile ne kuo wako ponu; lala bavede iada ivio, lavesu ka laka.

Lavesu bavede kape ika: laka laka laka:

Lakovi vono basakulumoe na, ka lakovi basakulumoe iot' aplaka Teanu re laka lako "E! Kia na ka lakovi basakulumoe iakia na ta!"

Lale, mamote somu tae, bwarra nga ne to ñe na ka Tekupie. Ka laromo temotu iote apilaka.

Ka pon. Lako "E! Temotu iote apilaka pon!"

Pon, ka kuo iada ka susuko se. Ile ile ile, ka vitoko pe lakoie ponu lalengi dapa.

Pe kulumoe ponu, kulumoe iaidi mwaliko tae: ponu ngatene pon ñoko Tamate.

Ia pon tadoe tae. Pon iovei pe ivete piene samame idi mwaliko. Ponu kulumoe iadapa ñoko, temotu pon.

Laka lakoie ka vitoko pon, mwaliko iape ka imadau iko "E, kape lakoie, dapa na kap' liabu kia!"

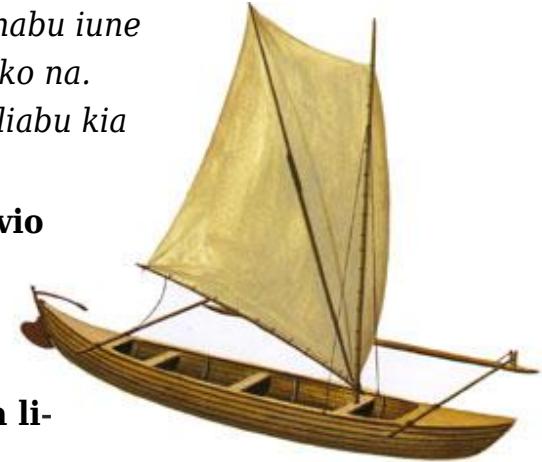
Pon ila visone iape ika ingago.

Ingago wako, ila puro kula ivio ne waluko. Tilu ilabu sam' visone.

Ka bavede iada, ka labu. Ka ila ile iabu iwene, ne kuo.

Ka iviñ' emel' iape iko "Uwai ika! Uwai umabui!

Kiane 'tapu! Lakoie nga dapa liko liabu kia, ene kap' nekorone nabu iune we tilu, tete wako na. Awoiu dapa ka liabu kia viri."

Lakoie pon ini ivio ilabu visone, wako kuo ile isai. La- sai ponu, dapa li- abu lika.

Lika ponu, liwokobe da. Pon laka lakoie la- sai.

Liko "Ia oo!" **Dapa liko** "Oo!"

Teliki iadapa semame dapa liabu lika, liwokobe da po lasai kuo.

Wako, ka teliki iadapa ivete "Kupa na kupa mwaliko tae. Ka kaipa mwaliko na ia kupa na

ngatene nga na, na baromo kupa na! Wako, kape peloko dapa gete enone nga pon, da meliko viñevi, leloko temamene iamela lele moe pon ivio."

**Laloko ngaten' ada ka lile ne moe wako ka li-
elele kuo iada ivene.**

**Lale ponu ka laite pon. Ka pon dapa moro abia
ponu, Tamate pon pe lite ñi pe limako limako,
nedemo, tomoro, nedemo, tomoro...**

Limako limako, ne, po lipinoe.

**Ka basakulumoe ponu, temotu apilaka pon, vilo
pe ivio ene pon, vilo tamwaliko tae. Pon vilo
pe lie ñoko. Ne temotu pon.**

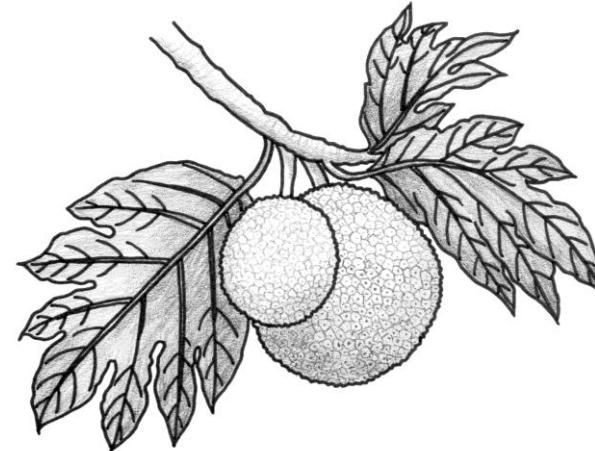
**Nga vewo, bale, iliro, luro, teno, takalamu,
doko...: wonone pe lie, vilo iote tae. Ne basa-
kulumoe pon, o temotu pon.**

**Late late pe ngiro mamote iaka ikamai Palapu:
kapē latabo laka Teanu metae.**

Late ra ka labiou bwara metele tuo ka awoiu.

**Awoiu pon, ngiro ka ilubi. Ka ilubi amjaka itabo
ilui...**

**Pon, ngiro ka wako ka laviñi teliki iadapa: "O,
keba batab' bale Teanu na pe ngiro ka wako."**

**Ia teliki iadapa iko "Wako. Minga kape bale?" iko
"Mobo."**

Pon. Ngasune nga pon.

Lil' liodo ngatene ada.

**Libi ua vilo nga pon, nganae nga bale, vewo,
iliro, iuko, teno — nga pon, likamai.**

**Ka von' isodo, ka pon teliki iadapa iviñi emele
pon da mwalik' iape iko "Ive? Baromo kupa
wako we tamwaliko?"**

"E! Baromo wako! Barom' kaipa wako!"

**Ka teliki pine iadapa ivet' iko "Ive? Awa kela ne
dapa gete kula 'none bako balui, we tae?"**

Ka mwaliko pon iko “*Nga eo ure dapa! Uko nela dapa kula nelui pe niromo wako ka niromo makone iaipa wako po pipinoe. Me nelui me newasi ñe dapa enone, Teanu. Pe kupa ponu makone engakula ia na iote niromo ka wako tamwalikose!*”

Iko “*Wako.*”

Ka mobo kata kape laka ponu: lielele kuo iada iabu liloko ngatene ada ile awoiu, namol' iada
—

Wako, teliki iadapa iko “*Kape neviñi dapa teva. Kape ula ului. Ka tili ene, et' adapa: Takulaleviolet.*”

Mwaliko pon iko “*Wako.*”

Dapa tieli' adapa na livene ne kuo same da pon, bavede ivio po ka lika!

Lika lilui bavede kape laka ne kulumoe iada pon, laka Teanu.

Laka laka laka laka — pe ngatene ponu, nga ebele ko, Tamate pon liromo nga mwaliko. Ka nga tadoe iovei pe itomwoe.

Laka laka laka pon, ka litomoe mina kuo iada!

Ka litabo lile ne temotu iadapa pon.

Io, ka kulumoe temotu iadapa ponu, enga ini

Veluko. (Ka nimui pe nivete temotu ponu, enga ini Veluko.) **Pon.**

Ka tabo lile! Lile awoiu. Laromo

kuo iada moli. “E! Menuko iakia ka litomoe!”

Mwalik' iape iko, iviñ' emel' iape, iko “E! Latabo lale! Ene awa ene nikoo lalui, pe teliki ka ire se kia.”

Labu bavede iada iwene ponu latabo; lawai ile.

Ille ivagasi Veluko ponu, teliki ka iromo dapa: “E! Kaipa ka pitab' pika?” iko “Mm!”

— Ia po ini iovei. — iko “E! Balui ponu dapa na ka litabo lika! Dapa na ngatene nga tevie mwaliko, tevie nga liromo nga tadoe. Liovei pe litomoe, liovei pe litabo lika, nga ponu. Ia eo, awa eo ivian' tamwase?” iko “Mm!”

Ka teliki iadapa iko “*Wako. Na kape netab' neviñi dapa levene ne kuo teve kela, ka pe telepakau*”

adapa, telepakau pe na, idai kulumoe na, Teanu ka iote basakulumoe iote pine na.”

Nga, ive, da viñevi nga lite ne manoko kape lemokoiu nga pon, ne? Ngatene pon kape lika lakoie ne moe nga pon tae.

Ka iviñi iko “*Namolo i’ emel’ iono po va nga ite ne manoko, kape ila ikawi ñe dapa, me kape letabo letomoe metae.*”

Ka mwaliko ponu iko “*Wako.*”

Po livene ne kuo po iviñi emel’ iape: ila namolo iape iote po ra nga metele ika ite ne manoko ila ikawi ñe dapa.

Pon bavede ivio pon ka laka. Laka laka ne basakulumoe iote aplaka re, lakoie Teanu lakoie ne Adie Vono. Laka lakoie ne Aneve tae.

Lakoie ne tevie ponu, lakoie Anboi.

Lakoie ponu, lalui Tamate ka et’ ada pon: et’ adapa pon, Takulalevioe. Enga ini iote liko Takole. Takulalevioe, o Takole.

Lawamu ne bonge iote pon. Lawamu iwene pon, awoiu da ka latab’ laka.

Lale, lale lakoie ne kulumoe iada, Aneve. Ka lite.

Lite ra, waini, liajau none, ka lile ne toplau, li-anu kava. Lianu kava awoiu, ka livongo viri.

Livongo awoiu ponu, ka mwaliko ponu iko “*Uña teliki makumoso, ka uña teliki, ka dapa wopine peini kulumoe, ka dapa gete, neko kape neviñi kiapa. Iote kape neviñi kaipa teliki na.*”

Dapa teliki liko “*Wako. Nganae ako uvete?*”

Ka pon ini iko “*Ene awa ene niko kape lapilo sekele. Uña teliki ka idi abia na, kiapa abia na ne kulumoe na. Dapa po likila emele, dapa wopine.*”

Ponu. Ivete iwene ponu, ka teliki iko “*O, wako.*”

Moro nga ne, pon, kape lele liapilo sekele ie mwaliko iote wako, mwaliko iote, mwaliko iote, nga pon.

Awoiu ra, awoiu pon litau.

Litau sekele ponu awoiu, moro iote lile liteli avtebe.

Ne sekele ie mwaliko iote, ie teliki iote, teliki iote, teliki iote, wako dapa wopine.

**Wako dapa abia pon ra awoiu. Sekele peini
jebute ka liteli awoiu.**

Ra ra ile ne to ebieve, vongoro ka imote.

Imote po, lile libi vongoro adapa.

**Libi vongoro we teliki iote, teliki
iote, teliki iote, ikatau dapa
awoiu, likamai, liloko ivene ne
belemele lisabisi limaliawo boso.**

**Pon ra kokoro. Vongoro ka kokoro
ponu, ka avtebe adapa ka imaili
ivene kata ka vitoko kape moso.**

**Ka iwene ile ile ile, jebute ka moso. Nga
ponu.**

Liteli avtebe, ia livo udo.

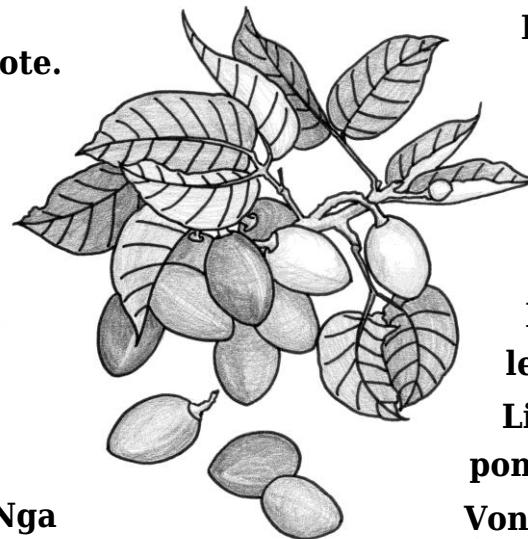
**Udo, enga tilu: udo engaenga, abia na tae, na
udo vaiene, ka udo vakaero. Udo peini
kulumoe. Ponu.**

Awoiu ponu, livete liko kape lemini ngapiene.

Kape lemini ngapiene ponu kape Aneve.

Ra jebute ka moso pon, pon.

Ka lile, livokoiu longe. Ika iwene.

**Longe ikatau dapa abia pon awoiu likamai
iwene awoiu, lile litoe tepapa.**

**Litoe tepapa libo libo libo, awoiu. Li-
kamai iwene.**

**Ia jebute ka moso. Udo kata
cape ka moso.**

**Moro iote, kata kape letetele pon, li-
le litoe blateno, vilo po liko blateno.**

**Likamai litoe moboro peini, likamai
pon iwene ponu.**

Vono isodo ponu, liae kie tepapa.

Liae kie tepapa idadai awoiu ponu, liiu.

Liiu tepapa idai awoiu, blateno ka litoe likamai.

Moro iote pon, livesu blateno ivio.

**Ivio ka liwabeiu ñe moboro teva: iote ile nga ne,
iote ile nga ne, iote ile nga ne, nga ne, me
blateno ivio, susuko, ne to.**

Tepapa idai ka ne mane po, livo aero idai.

**Livo aero idai, lingago bauluko idai, me kape le-
mako ne to.**

Pon lile, vono isodo lile liau jebute.

Likamai ponu, iwene ne kulumoe, kata kape letetele kape lepinoe pon ta.

Likamai ne aeve ka ile ponu, ka livo vongoro. Da viñevi limaliawo kape letau jebute. Awoiu pon ikatau mwoe.

Awoiu pon, liwete jebute liwete vongoro awoiu pon, liejau mama.

Ikatau dapa pon. Moe iote tekumete tilu, tete, nga ponu.

Awoiu, awoiu pon, ile nga pon, aeve ka itavali ponu, dapa ka lile livongo ne toplau. Teliki, samame dap' wopine, dapa gete; da viñevi, ne mwoe.

Ne mwoe ie amwaliko po ivete piene ñe ngapiene pon, makone ponu. Pe utele iviane ini. Iko kape levesu makone, ngapiene.

Ponu ka livongo awoiu ponu, liko "Na ta! Kata kape lepinoe na ta."

Pon lile. Dapa kula livio lidadai mane, ikatau uña tepapa ponu.

Dapa kula lile, nga mane iwene na, dapa kula

kap lele letetele ika re. Nga ne ole nga ne moe ie Kaluiki re.

Litamava ene ika. Litamava ene ika pon, buro pe lioburo, kape leka pon leko:

Eie kio nupu
Ila vasongo kia e nupu
Ila vasongo kio o nupu
Ila vasongo kia e nupu
Ivo utele ke
Ivo utele ke iou nupu
Ila vasongo kia e nupu
Ila vasongo kio o nupu

Ponu. Litamava ene ika ika ika ika, ivene ika ile ne mane.

Ivene ile ne mane ponu, liwate tepapa.

Pe dapa ka livio idai tepapa nga pon, liwate tepapa ponu, ka lipinoe pon ta.

Litetele ka nga liko ngapiene po ka lipinoe.

Ka ngapiene ponu, kape moro tilu me tete nga pon tae: kape metele iune!

Noma likatau ñe metele po liromo metele ika ra ra ra itomoe:

Liko "Ka metele iune pon!"

Ponu. Ngapiene o makone po kape metele iune.

Ka mwaliko pon iviñi dapa teliki, po ikamai tamate pon, iko kape ile po kape iviane ebele ngapiene ~ nga nanana, mobo ngapiene awoiu.

"Kape ene awa ene iko momobo, pe revo ima nedemo, ra momobo, revo ima; idi abia ponu na Aneve na, liabu lile livio n' ole: dapa wopine, da viñevi, uña teliki, da meliko, me kape leromo kape keba bakila menuko iaba leke led a noma re leka re, Nom' Nomianu re. Kape bawoi okoro, baioburo, dapa ñepe na kape lemako ika."

Ka dapa liko "Nganae?" iko "Tae! Kape bavete mou, ka peromo, dapa ñepe kape lemako ika, we lepinoe ika."

Ponu. Dapa abia ponu liab' lile n' ole.

Revo ima, da po lawoi okoro, kape lamede ika pon, ponu ka laioburo.

Buro pe limede ika pon liko:

Mule muleia
Mulablamateie
Mulablamateie
Mule muleia
Mulablamateie
Mulablamateie

Labiou tae, liromo dapa ka limako ike, lida noma iote pon, Nom' Nomianu.

Like pon ka liromo dapa ka limadau liko "Ponu nganae pine ponu? Pon tadoe? Pon tepakola? Kape ie idi? O kape iabu idi?!"

Ia liromo wako! Liromo dapa wako! Ui! Liromo wako ia idi limadau.

Ponu. Ka liko kape letabo lele lekoie ne moe iadapa nga pon, dameliko, da viñevi wopine, nga pon.

Ka da lako "Tae! Pemadau etapu, ponu menuko iaba. Pon tadoe tae. Iabu idi tae. Tepakola tae. Perom' kape lemako ika teve kiapa kape leven' lele lemako, ne mane."

Ika ika ika ponu, dapa kula mo ka liwo.
Lile liwamu dapa ne pwa moe, likoie ne moe
mata dapa ike, nga pon.
Ika ika iven' ile, lawoi okoro ne mane.
Lile limako.

"E, io! Makone iote nga pon ne! Na la-
viñi kiapa na —"

Awoiu pon ka mwaliko ponu ka
iatevo na "Bako lemini ngapiene
pon, me kape peromo menuko iaba
pe bakamai, ka kape dapa ñepe na
leka lemako ka liromo makone
ponu wako."

Ka ponu makone ponu, peini
tamate ponu, makone peini kulu-
moe tae. Ponu pe da lala lakamai.
Ka na kupa piovei ra ivagasi nanana.
Ka pon basavono pon awoiu, ka ngatene ponu
ka itomoe. Tamate pon.

Ia dapa ka liromo ikatau kape liejau ngapwae?
Ngaliko: kiñe tamate, lusa ini, temaka ene pe
moloe, ene po koro, ene po ngatoloto,
ene ka ene ngatoloto —

Be mata, pe noma, mata pon, be
mata pon! Tilu.

Na ka litobo ponu pe ka
mwaliko ka ikoene, mata ini ike
me iro' idi ne — po iromo kape
imako vele, ña itabau. Pon.

Ka po Tamate ka itomoe dapa
ka liovei.

Ponu. Piene pein' Tamate nga
ponu. Mijaka nga ponu. Kuledi
nga pon.

Ka piovei buro peini, pe likamai.
Nga pon. Bwara ponu ka awoiu
pon.

Popokia

Teliki James Pae

ite Temuo iatevo

Teliki iune pon, Banie. Teliki Makumoso.

Pon Teliki iadapa pe limaluo, ka Teliki Makumoso iadapa po libu.

Ka kulumoe po libu lite ene pon. Ene ne basa iupa re po iwen' iu re enga ini Popokia.

Ka Popokia ponu, liko kulumoe tilu. Kulumoe tilu. Ka Toplau pe iwene ene Toplau tilu.

Toplau ie da penuo, tev' iu, ne basa po ivesu iwene ~ ivesu tamwalikose pon, ka iabu ika mijaka, susuko iabu ika ivesu mijaka, inabe iwene, iko pon Toplau ie da viñevi pon.

Pe libu, kulumoe pe kape lele lete ene pon.

Po lite ponu, ngaliko lite pon pe lipei dapa.

Nganae pe isomoli dapa tae. Lite wako. Lipei dapa, ne maluo iote pon po lite ene ponu.

Ka lite ponu, Teliki iadapa ponu. Nga ebele po ka niumu nivete. Banie, pon Teliki iaidi pe li-

maluo, iaidi pe libu.

Ponu kulumoe iadapa pe lite ene pon, ne temaka pon, tilu pon, ne Popokia pon.

Ka lite ponu, nganae iwene moli teve dapa. Pe kata ka dapa ka libu ka lile pon.

Nganae awa dapa iviae, na, iwen' teve dapa. Nganae leko lajau, iwene moli teve dapa.

Na, kape leromo na ika iwen' teve dapa.

Mata piene pon, ngaliko iwene moli teve dapa. Pe ponu ka lile ne lovia vono iote. Pe libu lle lite ene. Nga pon.

Ae, lite ponu, ngaliko, ebele ko, kulumoe pe ka lite, ka lite.

Pon. Ka nganae kape lilengi melia dapa ñe tae, nganae pe kape liajau ñe ma dapa tae, nganae pe kape lela tae.

Pon ikatau nganae awa dapa iviane na, livete na iwen' teve dapa, nganae liko liajau, na iwene moli teve dapa.

Nga pon. Ne lovia vono iote pon.

Bwara kape natevo ile somu metae.

Bwara kuledi nga pon. Ne temaka pon.

Toplau Mwagete

Bartholomew Alungo

ite Temuo iatevo

Io. Na iepiene peini Toplau Mwagete. Pe ike ne kulumoe na, Temuo.

Moro waini, idi abia ne kulumoe liaiu lile ne ~ lilangatene ne sekele. Emele iune, ini da men' iape, na late ne kulumoe. Ia idi abia ponu ka lile awoiu livilu lile lilangatene ne sekele iadapa.

Ia emele ponu, da men' iape, laite ne moe. Emele ponu, mwalik' iape, ka ile ne ngogoro ilangatene ne sekele iada emele iape.

Laite ra ra ra, lalengi tanoe pe ka iekili. Iwai. Iwai ponu, da ka laite ~ emele ponu ka ite ka iko: "Na ae ba?"

Ngaliko iwai tanoe pon ta. Nga pon, mata ini ike, ike ponu, iromo. Iromo temaka ponu ngaliko, tanoe pon iwai pon.

Labiou tae ponu, Toplau ponu ka ivene. Ivene mina tanoe pon. Itobo tanoe pon ivene.

Ivene ivene ivene ivene, ivio. Awoiu na, mina tanoe pon.

Mata ini ile iromo Toplau ponu pe tetawene ngaliko idai isu.

Ka imadau ponu ik' kap' itabe men' iape me kape lawo. Ia dapa ne Toplau ponu, lipuie ike liko "E! Kap' ule vele? Ute! Utabe men' iono, uka na me bavio ngaliko baromo Toplau na."

Ka ini po ilengi mama dapa ponu, itabe men' iap' ponu, lale ponu lavio: mata da ikatau! ikatau Toplau pon.

Mata da ikoie ponu, ne Toplau ponu laromo: udo pe iako, iavo ne tone, ne lema Toplau pon. Laromo iunubo vekai, iunubo poi, iwene ne lema Toplau. Ka ponu.

Dap' po lite ne Toplau ponu, likilasi liko "Wako. Ka aromo uña ngatene Toplau aiejau? Ka aromo, mata ikatau tetawene ne Toplau na. K' aromo aiejau."

Ka in' iko "Wako. Kata ka n'romo. Uña ngaten' na ne lema na, uña ngatene maro, n'romo nejau."

Iko “Wako, pon. Ka ni-viñ’ eo, niko Wako. Kape uka uloko uña ngatene po arom’ ne Toplau na ike mina.”

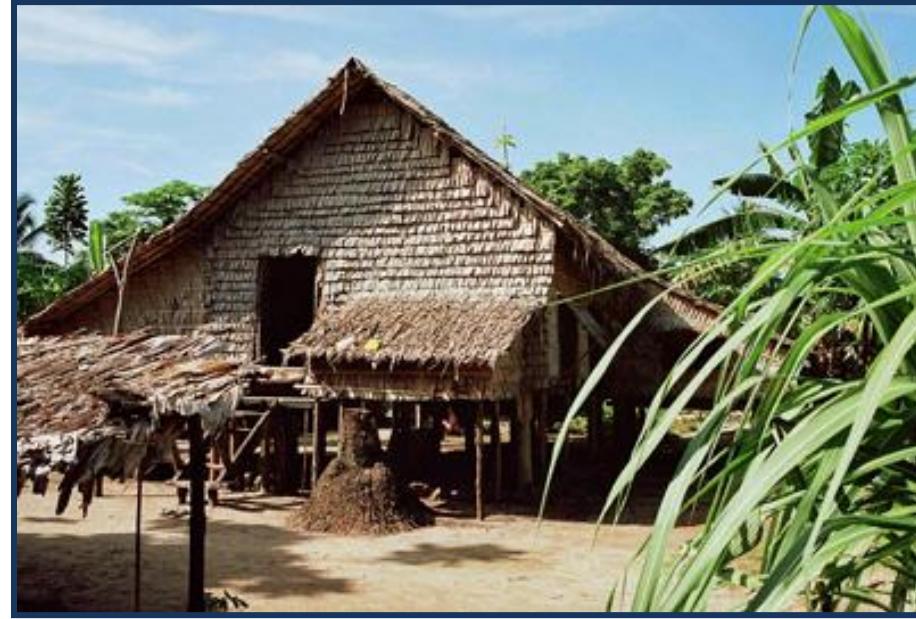
Pon iloko uña iunubo vekai, uña iunubo tomona; poi; udo pe iako; ponu, kava: kava pe iwene ne lema pon, kava pon, pe lianu. Ngaliko li-vongo wako lianu. Ne tano pon. Li-kevei mina Toplau.

Ka iloko ilui, ivio ne lema moe iape.

Ka iko “Wako. Uña ngaten’ na, kape ivio na, ivio tev’ eo. Ka nga dapa iono leka, mwalik’ iono, nga leko leka, wako. Kape uwasi uña ngaten’ na po piwasi ñ’ eo na, te Toplau na.”

Ponu. Ini ngaliko iko “Wako. Kata ka niovei. Ni-romo uña ngaten’ na ka niovei.”

Awoiu pon ponu, ini ivio, iromomo ile pe uña ngatene pon ngaliko, tanoe ponu ka itabo

iekili. Tanoe iawai.

Ile ile ile ile ponu, ini ituku in’ iabu.

Iabu iabu iabu iabu ra ra ile ile ile ponu ngaliko: Toplau ponu ka itomoe.

Ponu. Ini ile ila voko. Ilui ila iteli ne temaka na ini po ituku ini iabu pon, inabe ñe voko.

Ka voko ponu, iwene. Ra ra ra ne

basavono pon na, ini pon iwene. Voko pon. Me ngaliko liovei, ñe telepakau o ñe Toplau Mwagete pe ike ne kulumoe na.

Ponu, awoiu ponu, ka ile ite ne moe.

**Labiou tae, dapa ka tabo like lika. Ka li-langatene ne sekele awoiu, ka lika. Lika lika pon ponu
ini ikilasi mwalik’ iape, ñe ngaten’ na po irom’**

pon, Toplau Mwagete pon.

Pon ivete "Wako. Na neko neviñ' eo.

Ngaliko ngaten' ae pe niromo, na keba men' iakia baite na. Ngaten' iote pe nirom' ene, baite ra ra ra, balengi temaka pe iekili.

*Labiou tae ponu, baromo Toplau pon,
Toplau Mwagete pe ika mina tanoe
pon, ivio.*

Ka ene ngaliko n'madau pe keba ñoko.

*Nitab' menu bako bawo mina moe iakapa na
,ia dapa mama dapa ike dapa po lite ne
Toplau pon. Liko 'E, bawo etapu!"*

*Tae pon, keba ka bavio. Liko 'Baka barom ngatene
pon na!'*

*Ka keba pon bale. Ia men' iakia ngaliko nipapa bale
bavio baromo nao!*

Baromo ngaten' ae, ne lema Toplau ponu.

Awoiu pon ponu, ngaliko dapa livete liko 'Ive? Ka barom baiejau?"

*Ka ene niko 'O, wako, ngaten' ae ne lema ponu,
Toplau ponu, uña ngaten' ponu ka n'romo nejau.
Tetawene ka nirom nejau.'*

Awoiu ponu, awoiu pon ponu ngaliko ngatene ponu

itabo ituku ini iabu.

*Iabu ile ile itomoe. Ka wako ngaliko,
temaka po iabu ile ponu, ngaliko ni-
nabe ñe voko.*

*Ka na, wako, ponu voko ponu pon
ivio. Ka wako, na ngaliko me...*

*Ka wako ponu, ngaliko uña ngaten'
ae pon niloko ne lema Toplau pon
ponu, niloko niteli, na ivio ne, moe
iakia na.*

Awoiu ponu ponu, ka nivete niko 'Wako.

*Mou kape neko eo... Uka, ka nekilas' eo ñe
ngaten' ae po niromo na.'*

*Ka niko 'Wako, me ikae, ukilase dapa iakapa me awa
ene niko kape lel' laneve Toplau, me kape leloko
uña ngatene pon na ile me dapa wopine lovei.
Ngaten' na po niromo na. Me kape lekilasi dapa.' "*

**Nga ponu n' adie ponu ponu, mwalik' iape iviñi
dameliko ponu, lile lianeve Toplau.**

**Awoiu ponu ponu, liloko uña ngatene ponu ila:
mawene, lilui litate ne Toplau.**

Wako pon. Uña iunubo vekai ponu, liloko lilui.

Iavo.

Uña udo pe iako, lilui iavo ne tone.

Kava, lilui; same tano.

Pon. Awoiu ponu pon, ivete piene ile ponu, dapa wopine lika.

Liko “Oe, lemolo lele ne Toplau, lete ne Toplau.”

Ka dapa liko: “Ponu...” — **Mwaliko pine ponu ivete iko** “Lele ne Toplau pe ngaten’ ae? Ngaten’ ae na kape lele ñi ne Toplau? Pe ka te liromo ngaten’ ae liejau tae! Ka ila ngaten’ tae, ngaten’ ae.”

Dapa liko “Wako, pon bvara ngaten’ ae kiapa lumi.” **Liko** “Wako, mou me lele lebulengi. Ngaten’ ae na kape lele pon ñi ne Toplau.”

Nga ponu ngaliko dapa abia ponu, dapa wopine ponu, lile. Lile ne Toplau.

Ngaliko lile lite ponu lile ponu, ka libisi liromo ngaten’ ae ne Toplau ne.

Ngaliko, likilasi dapa ñepe liko “Ngaten’ na pe ika kavele?”

Ewe, uña ngatene pon na. Ne Toplau na. Ewe.

Ra awoiu ponu, ka liwaga none pe kape lete pe lanu kava ne ~ Ponu.

Ka wako, ka likilasi “O io, dapa wopine! Na piromo ngaten’ ae na, na ngatene pe na ~ ngaliko nanana, ike nanana, ña peko uña ngatene pon na pe vele... Tae, uña ngatene na, pe ike nanana.”

Ngaliko iko tev’ emel’ iape ne: “Uña ngatene piromo na, ngaliko ngatene pe ike tev’ emel’ enone.

Kiapa abia ponu na bvara awoiu ne sekele, nanana.
Ka ngatene pon na.

Ike teve emel’ enone iko, emel’ enone ponu da menu one, da ñoko laite ne kulumoe.”

Ngaliko io, dapa wopine, ponu pon liviñi — liko “Wako, piromo ngaten’ ae na ne Toplau na. Na ngatene pe ike nanana.”

Ka iko “Ngatene po ike na, ponu, ngaliko Mwagete, iae! Mwagete.”

Iko emel’ iape iatevo ne, iatevo iko — po ite ite ponu, ilengi tanoe pe ngaliko iwai. Iwai ponu, ka ini ka imadau iko “Na ngatene ae ba?!”

Mata ini ike, ike ike ponu, iromo Toplau pon, pe ka ike ivio. Tetawene. Ngaliko idai, ne Toplau pon.

Ka ini imadau iko iwo, ia dapa po lite ponu likilasi ini, ilengi piene pe ike iko ae — “E!” — iko kape iwo ile vele?

Iko “Eo ute. Uka ute uromo. Mata ikatau Toplau na! Mata ikatau tetawene!

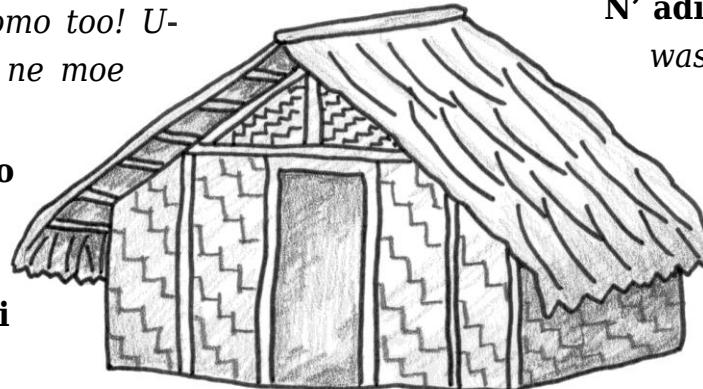
Ka wako, uka mata eo ikoie uromo too! Uromo ngaten’ ae ne lema na, ne moe na.”

Ka ponu. Uña ngaten’ na po iromo ne ngaliko ne lema moe na, na ta, piromo ene ngaliko, na ka liloko likamai ivio ne Toplau na.

Uña vekai, poi, udo — pe iako — ponu liloko likamai. Ngaliko ivio ne Toplau pon.

Ka pon iko “Wako.” Uña ngaten’ na mou, kape in’ na kape ikilase kiapa ñi ne, ñe ngaten’ na.

Pe pon iko — Ngatene po ike na, ngaliko ikilase ivete iko “Wako. Dapa iono leka, kape ukilase dapa ñei, kape po kape levo.

Kape levo pon, kape eo na kape uwasi, uwasi ñe dapa, ñe tetawene iwen’ idai moe na.”

Ka ponu wako, ponu ngaliko lite, lianu kava awoiu pon ka livongo. Livongo awoiu ponu, ka ikilase dapa. Ikilase dapa ñe Toplau Mwagete pon.

N’ adie ponu, iko “Oo, wako, na niko newasi kaipa ñe Toplau Mwagete na.”

Ka pon ka liloko nengele.

Litoe digo, we uña ngatene nga pon, peini kape levo.

Ka pon likamai ponu, libo libo libo awoiu, liejau nengele.

Awoiu awoiu ponu, ka livesu nao. Livesu moe pon.

Linabe na ini wako, livesu iuro. Me uña nengele pon ivene.

Awoiu pon liavi otovo. Likamai liwete; liwete awoiu pon liejau tele moe.

Isu awoiu ponu ponu, ivete “*Wako. Na kape lejau tetawen’ na ta.*” — **nga pon ka iwaivo ñe dapa iko** “*Wako, tetawene kape lesi nga ne.*”

Ka liloko, liejau voko mwaele ne? Awoiu, otovo.
Litau.

Awoiu ponu ponu, ka lisi tetawene. Ngaliko ini na ivio.

Iko “*Wako. Tetawene na kape pesi nga ne.*” **Ka pon lisi tetawene pon. Idai moe pon.**

Ngaliko ile ile ile ile, awoiu nao. Nengele ne lema. Liejau. Ponu liejau maro pon.

Ponu. Ngaliko liejau awoiu ponu, idi ka liromo na.

Liromo ne, liko “*Na, Toplau Mwagete na.*”

Ponu. Iepiene peini Mwagete ka awoiu pon.

Dero

Teliki James Pae

ite Temuo iatevo

Moro waini, mwaliko pe Vono.

Ika Teanu — ika, Teanu, ka isava emele iape pe Teanu.

Ka ila, isava awoiu ka ilui Vono.

Ka late Vono ra ra ra — emele iape sa pine.

Sa pine pon ra — ra — kata vitoko kape ive pon, nedemo ponu: dapa teliki ka dapa wopine liajau none.

Liajau none ponu, ka lile ka livongo. Lilui ne toplau ka lite ka livongo.

Livongo awoiu, ka dapa teliki likilase — livotei piene se dapa — dapa gete nga pon. Liwaivo dapa.

Ka nedemo ~ ra ponu: emele iape die imeli.

Die imeli ponu, ive!

Ive ponu: menu tae. Pon ive pon, ngaten' iote.

Pon liromo, ebele ko nga buluko peini dero pon.

O liromo nga voko — ia voko tae.

Awoiu, iromo iko menu tae, ka ila ilui ka iiu. O iteli. Ne mata moe iada tev' iu.

Wako, ika — Ka imamei ponu ka imaliawo ka iwene teve.

Ka mwaliko iape, dapa lite ne toplau ra ra ra, ka liaiu; ka ika ikoie ne moe ka iromo emel' iape iwene teve iawo.

Ka iko: "Eo pon, ive? Ka aive?" Ini iko "Mm." — "Ka menu vele?" iko "Menu tae!" iko "Tae, ikae?"

Iko "Na nive ponu, ngatene tamwaliko."

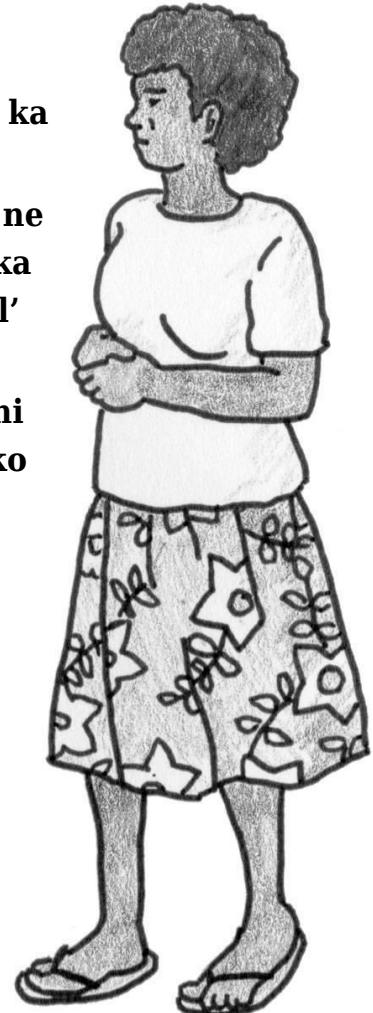
— "Ngaten' tamwaliko ngapwae?"

— "Liromo nga voko, ia pon voko tae."

— "Ka kavele?"

— "Ka nilui niiu ne, mata moe iakia tev' iu."

— iko "Atomoli ko!" iko "Tae!"

"Wako lale ne ~ uae neromo ñei atomoli, pon menu ka aiu!"

Lale iae irom' iko *"E, ebele piene! Pon menu tae: ngatene pon nga voko, ia pon voko tae."*

Ka iwene. Lawoi vilo teve.

Ra ra — Laiaiu momobo, io, pon ne pwa moe iada.

Laromo ra ra ra, moro waini laiaiu momobo lale, ini: mata ka ike!
Mata ka ike pon.

Ra ra ka iteli uie. Ka tilu.

Ka larom lako *"E! Na viro na engaiote! Vilo pon ivio ne ngogoro na tae!"*

Ponu. Ka lawoi vilo idai.

Ra ra ra, ka pine pine, lako *"Arom, na viro engaiote! Vilo pon ivio teve kiapa tae."*

Pon. Ra ra ra ka pine. Pine ponu — ka iwo.

Iwo ponu, ka latabe mata ka lalui lado ikatau ngogoro.

Ra — ka emel' iape iko: *"E! Tamwaliko pe ivio ne kulumoe iono ñoko. Ene awa ene lalui lado ne basa kulumoe Teanu."*

Ka pon, laiau mata kula lakamai; laido ne basa kulumoe iote Teanu ne —

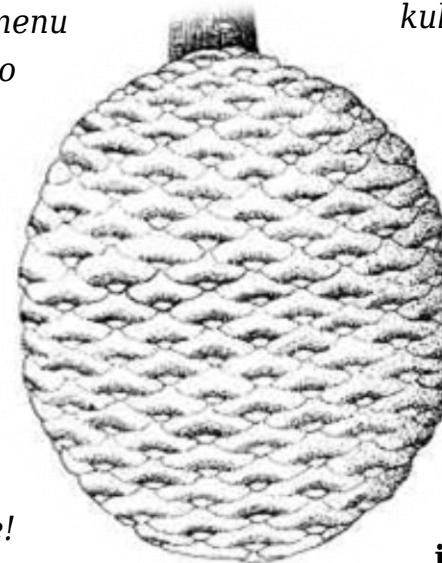
Ka ra ra ka wopine, ka in' ñepe iwo: ra ka ua ka ilovei ka ini ñepe imaluo ikatau ngogoro.

Ka ne basa kulumoe pine nga ponu.

Pon. Dero ponu, ngatene pe emele ive.

Ka ponu. Katae pon.

Piene peini kava

Teliki James Pae

ite Temuo iatevo

Ae, kava ponu, pe lila ne basa kulumoe vele vele tae. Kava ponu, basa kulumoe na pe iwene ika noma.

Bwara po, io, basa kulumoe ita ñi, kava iwene pon, iwen' ne basa kulumoe na

Ka kava pon, basavono po kulumoe ita ñei, Teliki Makumoso liko Banie.

Ka Teliki Makumoso Banie pon na, iwaivo idi. Liko iwaivo idi mwaliko ñe telepakau, ñe maluo. Kape iwaivo idi ñi pe maluo abia ~ ngaten' abia nga pon.

In' na, nga ebele liko Teliki Makumoso, ai' aka pa, iwaivo idi ñe telepakau, ñe piene, iwaivo idi ñe ngatene pe liajau: nga ebele ko iwaivo idi pe livo mwoe, iwaivo idi pe libo viro, kuo ngatene nga pon, wele, ngaten' abia pon na...

Liko Banie nao, ini iwaivo ñe idi.

Ka ponu, iwaivo ñe idi ñe makone. Makone iote, makone iote, makone iote...

Metae kape nevete, susuko metae ka nitabo ni-mui be!

Ka nitabo niromo Teliki Makumoso re ite re na, iovei.

Enga makone iupa ponu kap' nevete ile metae ia enga makone tilutae. Makone tilutae. Peini basa kulumoe iupa na.

Ka ponu po kava ponu, ña kape levodo liko bwara pe lila vele, Viji, o Vanuatu, tae, kava pon pe iwene ika na ne kulumoe iupa na, noma.

Pe basavono po kape liajau none, liminingapiene, po kape lele levongo, lelui none nga pon ne Toplau, kape lile susuko ~ uña teliki lika lika awoiu, kape levongo tae. Mou kape leiumu lanu kava.

Lianu kava Teliki Makumoso na po liwete kava awoiu ka livili; kape lewabe lemini dapa po li-anu kava ne Toplau, kape lesai ñe kava, udo pe iako, o kangele vongoro pe livo, motoe; o vebe pe lita.

Ngaten' ae pe lisai ñe kava ponu. Kape po lite

ne Toplau, kata kape lanu kava, datilu po lavili kava lewabe mo leiumu lelui teve Teliki Makumoso.

Wako, ka Teliki iote teve, wako uña teliki.

Lianu idai ile ile awoiu, ka dapa wopine. Dapa wopine lianu kava pon ile ile awoiu, ka dapa gete pon ka lianu kava.

Awoiu, ka lianu lile awoiu, kata kape lite livongo pon. Ponu.

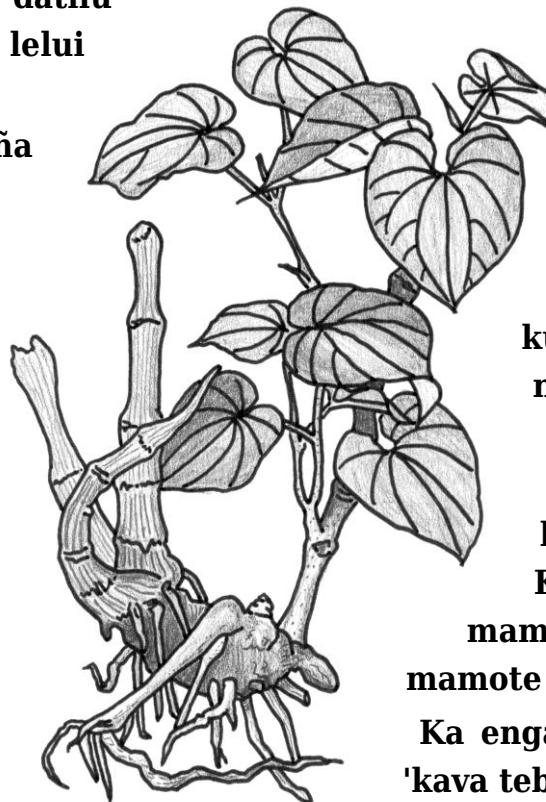
Kava iwene ika, noma pe nga pon.

Ia lianu ilemoli tae. Basavono po kape livongo, ngaten' ae pe kape ile iiuumu pon ta, lianu kava awoiu, ka livongo.

Iwene ika nga pon. Pe lianu moro moli tae, limoloe ñi tae.

Basavono pe lianu kava nga pon.

Ka wako na, da viñevi wopine pe lite ne moe, livongo ne moe ie Teliki iote, da viñevi wopine liovei pe lianu kava. Da viñevi kula nga awa dapa liko lianu kava, mijaka, me lelengi.

Kape dapa gete lewabe, lelui tev' dapa lianu. Wako, litabo likamai kava ka teipu ne Toplau. Ponu kava pon, piene peini kuledi nga pon.

Na kape lemui, kape leko bwara pe lila kava pon likamai ne kulumoe iote nga pon, iwene ika noma nga pon.

Pon bwara nga pon. Ka kava pon, noma, enga tete, na ~ ne basa kulumoe na. Enga tilu iote ka ibu.

Ka ivio mamote imaluo enga iune, na mamote imaluo. Mijaka bwara pon dapa mamote liteli.

Ka enga tilu ka ibu, liko: 'kava moloe', ka 'kava tebene'. Tilu pon ka ibu.

Bwara kuledi nga pon. Pe niatevo nga ne piene mijaka peini kava.

Dameliko Mouro

Emele Mamuli

ite Lovoko iatevo

Iko lite. Ra ra amoso Lavalu, itoe kuo, itoe kuo iapec.

Itroe kuo iapec, wako, litoe ba wako, liajau tiame wako, iviñi dapa gete iapec iko “Wako lele lekatei.”

Dapa lile liatui liatui liatui liatui, tae nao!

Liatui: tae ponu, ivete ika teve dameliko, dameliko Malangune.

“O, abu, kaipa! Moro nga ne, peka patui botu ‘none!’”

Amoso Lavalu, aiovei? Amoso Lavalu. Pon. Wako pon.

Dapa liaiu momobo ngaliko livongo adapa wako, buro iviane dapa ka lile.

Lika lika lika lika, lika lika lika lika lika lika ponu, lile livio teve.

Lile livio teve ponu pon, kula pe livio ne teviri liioi tovokowo ene.

Kula ivio ikatei ne teviumu.

Ea mwaliko iote iko “Ae? Na dameliko pe livete livete dapa na? E, kape leka kape nelabu iote ne dapa nevokoio!”

Ka iote ponu ka ilengi. Iote ponu ka ilengi.

Ilengi po lika lika lika ponu, iko “Ngele iwablei kupa?”

Iko “Kape ilabu kupa ivokoio!”

Dapa liko “E! Mwata gete iote ne.”

Liko “E! Tamwaliko pe nelabu nevokoio!”

Iko iu ñe mabukaia. “Tamwaliko pe ilabu ivokoio iu ñe mabukaia!”

Dapa ngaliko liioi tovokowo ene ponu ponu: kuo pine ponu iatili iabu ile.

Dapa likoie ne lema kuo awoiu nao!

Likoie ne lema kuo awoiu pon, ka lile.

Ile ile ile ile ile ile ka iwene.

Ile iwene ponu, ka liopogo like.

Liopogo like ponu, ka livongo wako, li-womanga dapa wako, ka litabo lile.

Litabo lile, lite ne kulumoe iadapa.

Ra ra — liwañaka liko vana dapa korone korone korone.

Liko kape lele labu dapa.

Ka Bila na ile iviñi dapa.

Bila ile iviñi dapa: "E! Kaipa pite?" — "Ia ini!"
— "Dapa liko kape leka kape labu kaipa! Paiu pe-wo! Paiu pe-wo pele ne ngogoro!" Dapa liko "Wako."

Von' isodo ponu, ngaliko liejau ngatene adapa.
Awoiu awoiu, liaiu pon, liloko namolo iadapa
me temamene iadapa liwo nao, liwo, lile lite.

Tetavene pon, ne waluko ero. Lite pon.

Lite lite liko "Metae, ponu, votoko."

Liko ponu votoko. Tae, pon.

Ka likopu liveñe lile.

Lile lile, ngaliko lile ne iura nao.

Lile iura, ne mata ero. Ka lite pon.

Lite ra — ra, bwarä ka liae tanoe we, ka limukae?

Nimui pon, po ka litomoe ponu ka lile kavale?

Awoiu lile, liromo na kulumoe iadapa. Li-le, liromo na kulumoe iadapa.

Ia ngaliko ka liromo po dapa ebele dapa tae. Pe pon, bwarä ka litomoe.

Dapa tevie teve tadoe, we?

Pon, ka lite ka lite ate.

Katae pon. K' awoiu.

Lupo

Willy Usaо

ite Lovoko iatevo

Iepiene, ngaliko basavono na, liko “iepiene” ia ponu “piene”.

Piene peini mwaliko po liko enga ini Lupo.

Lupo, dapa et’ iape m’ ai’ iape pon lite Ngapiaga ne, kulumoe Ngapiaga, ne ole pon.

Basavono na, kiapa liovei Ngapiaga.

Kulumoe iada pon, lite pon.

Lupo ponu, mwaliko pe Teanu.

Dapa et’ iape me ai’ iape lite pon. Lite ra ra ra – Ra, kulumoe ponu, idi lite ne kulumoe pon ra ra ra, teliki iadapa ivete ngapiene.

Ivete ngapiene, liejau sekele, liapilo sekele.

Liapilo sekele ile liteli avtebe, liteli avtebe ile ile ile, lilangiro adapa ponu.

Liteli avtebe, livo udo, uña ngatene engaenga.

Liteli to. Jebute, liteli jebute. Ile ile ile – Uña sekele po ka ngaliko kata ka lila ngatene ñi ra ra ra ile ile –

Uña none ka kape ivo mwa tanoe: jebute, udo pe livo, ka iwo iab’ iavo – ka pe mubule; ngatene nga pon.

Liau. Udo, ka liau. ute ka moso...

Mwaliko pine ka iviñi dapa ~ Uña ngatene pon ka liloko nengele: tepapa, litoe ka ivio; peini pe kape lepinoe ene, lemini ngapiene ene. Litoe ka ivio.

Libo, ivio ka mimione. Lila ñe amuko ka ivio.

Ile ile ile, ngatene ka ika awoiu ka liromo liko “Votobo!”

Longe ika ivio ne mwoe.

Vongoro ka livo: iwene, iavo. Ikoie ne uña tekate iavo boso iawo, ne kisin.

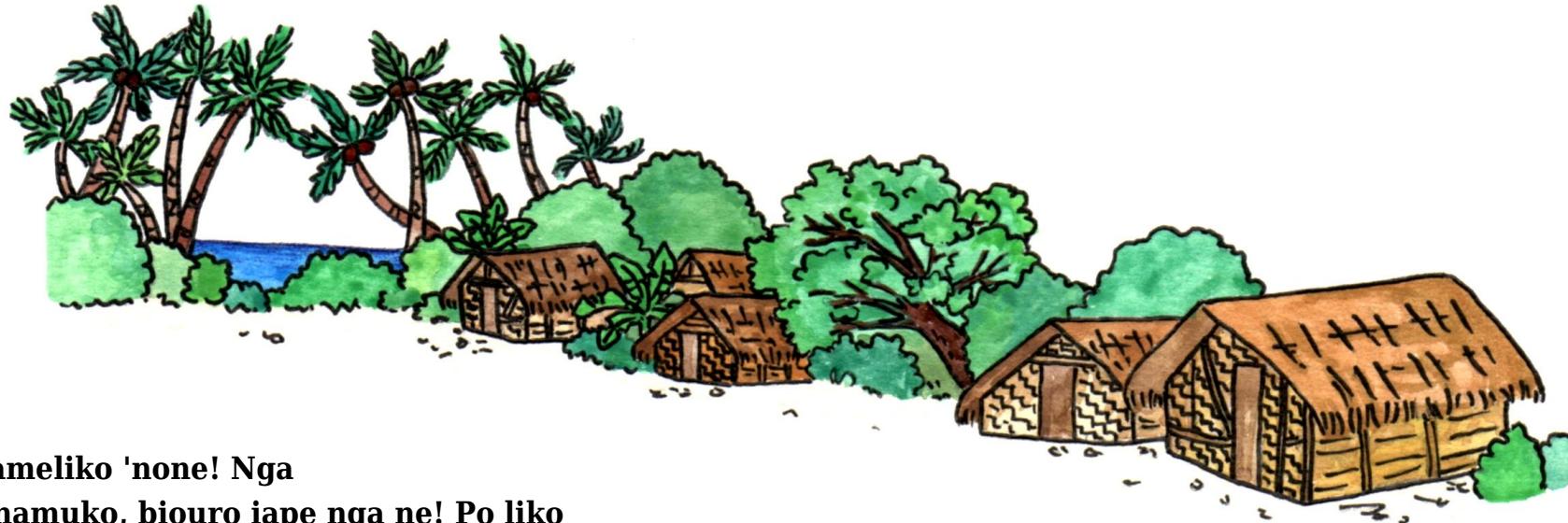
“O! Kata kape ngapiene kape ile na!”

Ka lile liau jebute, likamai.

Liapilo vekai.

Mate vekai wopine tae, vekai wamtaka liapilo vekai wamtaka.

Dameliko 'none! Nga

**namuko, biouro iape nga ne! Po liko
namuko.**

**Peini ngapiene kape leiu tepapa pon ta: tepapa
ka liiu pon.**

**Ile ngaliko iviane ponu, mwaliko pine iadapa iko
“Leiu tepapa pon!”**

Livesu blateno, ka liiu tepapa.

Liiu tepapa, ile ile ngapiene ka ile pon ta!

**Ngaliko ka liviane tepapa ne — Liwate tepapa li-
viane tepapa ponu; ka lipinoe pon ta ka li-
mako.**

Lipe idi tamwase!

Ile ile ile — me kape bwogo.

E! ila wик

**iune! Ngaliko wик iune, piote
ne. Ngapiene ka isali pon ta — bwogo tili.**

**Kap' ile ne ebele ngapiene ponu, ngaliko ka tae.
Kape lisali pon ta. Iviane bwogo tili. Tili ponu,
ngaliko ngapiene ka isabu pon ta.**

**Ponu, apali po liko Lupo ponu, Amo Lupo —
enga ini po liko Amo Lupo ponu: tadoe tae,
ponu mwaliko. Mwaliko pe emele da mwalik'
iape laive enga ini pon ta, Amo Lupo pon.**

Ini ite ne moe, ilabu men' iape aplaka pon, ra
ileng' iko mobo ngapiene kape ka ipu isali
ponu.

Ini, nanana, ile ilebie wako ika, iejau ini ilebie
— ilebie men' iape.

Ipe ini, webwe iape ngaliko ivene iwene ne ma
ini. Ivokoiu loko ivio ene
— ipapa men' iape lake.

Lale ne mane ponu,
lapinoe ia — Matiki
Moro ka ivene.

Matiki Moro ka ivene.
Matiki Moro ka ivene.

Ini ipapa men' iap'
pon lake.

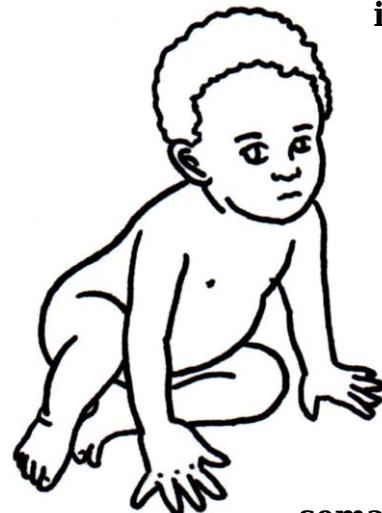
Lake lapinoe, lapinoe
semame idi ne —

Pe ngapiene kape ipu isali
ponu. Katae pon.

Lipinoe ile ile ile, vono isodo, ka isodo awoiu —
Menuko imo.

Men' iape pon ipapa.

Ika ile ne sadie ne. Menu pon, Lupo pon.

Lapinoe ladadai, ile ile ile, menu pon isabu!

Isabu ne utedie et' iape.

Isabu ponu, iabu. Iwen' n' ole, ivio n' ole.

Iabu ivio ponu ini iko itei me itabe.

Ini iopogo ile ivio re, ne lema aero ne makone
pon.

Ikot' ile iko itabe, ini ikot' ile ivio re.

Ini ikot' idai ne makone pon, ne mane pon.

Ile iko ilabu in' iven' ivio ne, ne aero.

Ngapiene pon, aero idadai iko: aero, aero pine!
ile ka re iko, ivene ivio ne ua vilo pon.

Pe aero po peini to, udo, ngaten' abia! Buioe,
puluko! ika iavo pon.

Idi po lipinoe ponu, uña ngatene pon, kape lie!

Udo ka pe linge to, likanu buioe, puluko.

Pon, ne lema aero pon.

Pon ikot' ile iko ilabu, ini iava ile ivio re.

Ka itelini menuko pon.

Kiapa liko — io — mamdeuko! Mamdeuko po via
moloe. Awis. Menuko pon.

Iko ikot' ile ilabu ne aero pon ini.

Iava iven' ivio ne blateno pon. Blateno po liwoi
ne mane pon.

Iven' ivio pon ngaliko, ipe ini; iopogo ika ile
iwai ebele ika ne, ne, ile ile ile po. Von' isodo
awoiu, iava mina blateno ponu, ka ile pon ta.

Ka teliki pine ponu ka ila ilui pon.

Ila ilui ne basa ne — ilui kap' ila iteli ne —
Urom' Popokia ne? Ene ne? Po ika Nubuko
iabu 'ne ne?

Ika ika ika ne, itabo basa iote aplaka iko: ta
pon.

Ila ikamai ila iteli ne basa aplaka pon, po liko
Toplau ie da viñevi pon.

Ikamai ite ponu, ngaliko ini, ini basavono na ini
na, chivi ne Toplau ie da viñevi pon.

Pe Banie ini ne, ini na ini ne.

Ite ponu, ponu ra ka ivagasi nanana.

Ka awoiu pon ta.

Ruene Popokia

Mofet Bwana

ite Peu iatevo

Pon iepiene peini Popokia ponu, toplau tilu. Iote ie da penuo, ka iote ie da viñevi. Ie da viñevi tev' tawo, ka ie da penuo tev' iu.

Ponu nga ngele ne kulumoe vele nga ibu, kape leleng' aña ruene.

Toplau tilu ponu, ruene peini ponu iwene ene.

Ka ponu nga mwaliko iote ibu, mwaliko penuo, kape lelengi aña ruene ne toplau ie da penuo. Kape lelengi lovei liko "O! Mwaliko iote mwalikote ka ibu."

Pon aña ruene ne toplau ie da penuo.

Kape nga iote emele nga ibu, kape lelengi aña ruene ne toplau iadapa da viñevi. Kape lovei liko "O! Aña ruene ne toplau ie da viñevi. Bwara emel' iote ibu."

Ka ponu.

Ruene ponu, kape nga ngele nga ibu, kape lelengi aña ruene pe liko.

Kape leko ruene, kape leleng' aña ini.

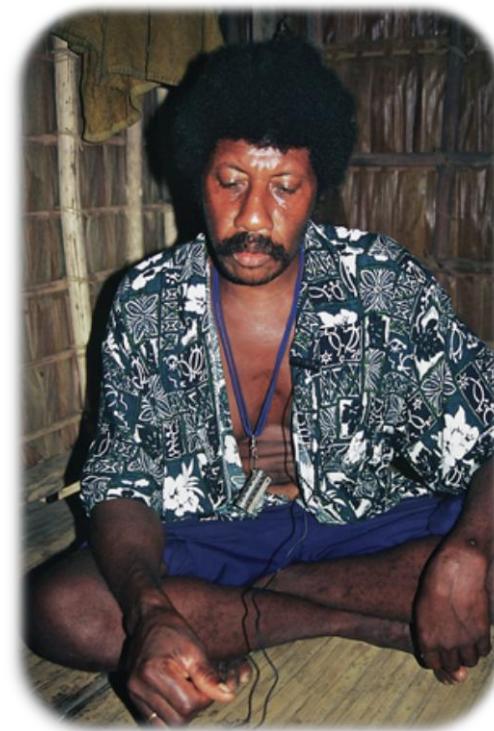
Ngele ngele ite ikatau ñe kulumoe iakapa na, kape ilengi aña ruene.

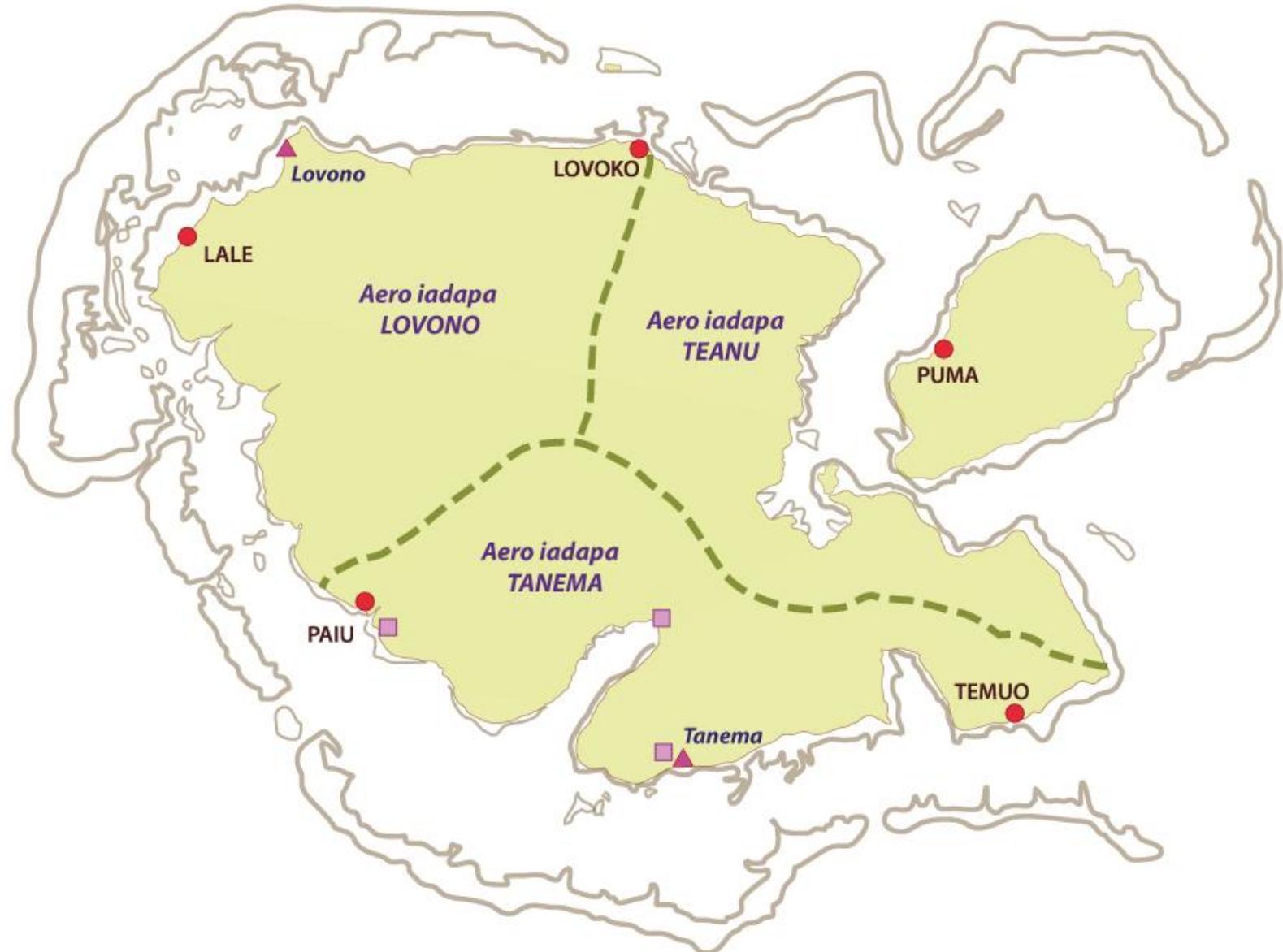
Ka awoiu, kape itabo ilengi aña ruene pe litabo lila ruene ika libono.

Ka lovei liko
"O, ebele piene, mwalik' iote ibu."

Ka liko ruene limini, ka litabo libono ruene ñe ini pon.

Pon katae pon.

Aia ngau

Aia ngau. Nengengo etapu.

Iemie mare ga ima.

Iemie warnengo ipiaine ine lenu nenge ngau.

Kumanei damoida iemitore nane pe damoida.

**Ago kula mena gamitu, tekamaoli imetoro
nenge gamitu nupepianoa tekamaoli iedietore.**

**Igai kurekure gamitu aka bogila;
ago kula gamitu mena mamane visale.**

Iemie mare, ga auka, ga ire mare ilu ilu.

Amen.

Toñaki ie Laperusi

Rubenson Lono

ite Temuo iatevo

Nome, detu maranga nebele pe mala nome lepe-mage maranga toñaki lepema leperoka nili.

**Detu Franisi ga detu lepemage leperoka nili
lepelawoi lepu lela vesemele lemini detu.**

**Ga lepelawoi pae kula lelebu lemamei detu, ia
detu kula taie. Detu kula lepele pae, ga lepele.
Ga lepelawoi, ga lepelawoi!**

**Pae kula lepelawoi Viji, kula lepelawoi Queensland,
pae ga lepelawoi pae, detu ne kulamoe pae,
detu Ngama me Vana, detu pe iroka detu ilawoi.**

Detu pe ga ilebu imanei detu taie.

**Detu pae ne kulamoe pae, detu Vana ga Ngama,
waren' detu ga iaka.**

Da ga lepeti toñaki leka ga ilebu ima.

Ga lepeti toñaki ga ilebu ima ga lepu "Ida!"

Toñaki pe iroka nili ilawoi, ida! Ga ilebu ima! Gape kapeñese ine? Iroka nili ilawoi ga imanei nili taie, ida ta. Leka ga ilebu image, ida! Ida gape kapeñese ine toñaki ida?"

Vakane. Lepeso veika. Lepeso veika lelawoi gape sepiapune kilaka leñoe adore ~ kape sepiapune sepikilaka leñoe adore me kiñanele toñaki ie Laperusi pae.

Lepiapune kilaka — lepieti pe ioti ga lepieti pe ga ila imini ipwo ne menelika.

Ga ipwo ipwo ipwo neng' ese, ipwo ivele toñaki iodore. Ivele toñaki iodore pae, imwelesu.

Imwelesu, ga detu kula ga lepesu, ga detu kula ga lepeme.

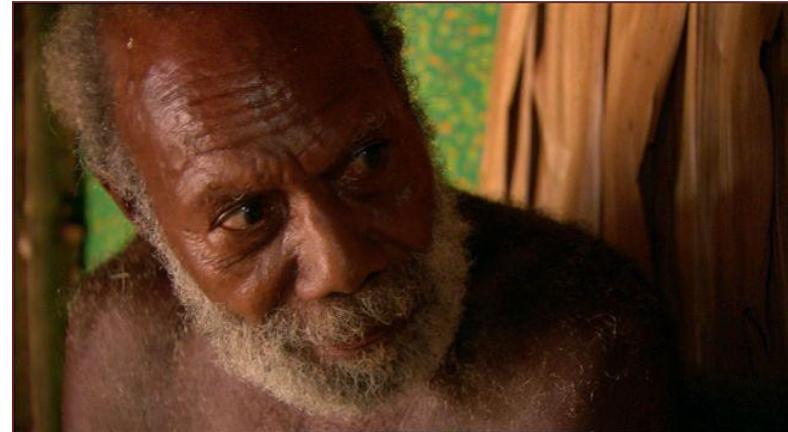
Ga detu kula ga lepeme, ga detu kula ga lepesu lepelu ne kulamoe.

Ga leimoi detu ga kula pe lepesu lepelu ne kulamoe ga lepele lepeñese ~ lepele ne ese, ese iroka detu ilawoi ne kulamoe iodore.

Detu kula vakane, pe ga lepeme.

**Lepevesu veika ga lepiapune kilaka leñoe adore.
Leñoe adore pae, nenge ngani Visipure.**

Ia Visipure ga lepieti ioti, ga ioti ioti ioti ioti, idai temaka.

Pae ngani ila imini ipwo — visipure.

Ipwo ipwo ipwo vakane, ivele toñaki pae, ivele Laperus pae imwelesu.

Imwelesu pae, detu peni toñaki pae kula ga ime kula ga lepesu ne basakulamoe pwene.

Lepesu lepelu, lepelu ne basakulamoe pwene, ga lemoi da ga lepelebu lepele ne ese?

Toñaki ese pae ga iroka detu ilebu ilawoi? Ga lemoi ine pae.

Ga awioko pae.

Toñaki ake Laperus

Emele Mamuli

ite Lovoko iatevo

Toñaki pilibine iamu iloma iloma ipo io ila, ipo
io taeia isava vamora, apika iabo ilava.

Ilava, keo iloma. Iloma isava vamora awoiu iabo
ilava.

Pe nabo toñaki pade iloma pade, nini na ~ nini
iloma iwo basue kana. Dato, eia ~ dato kule
eia.

Iloma itini temaka kana,
mo toñaki akedato iloma
iloma isava vasewora.

Isava vasewora ilao, iloma
isava vasewora ilao, isava
sive, mabale.

Awoiu sitoa akenini ikabu
ieno ao ape. Ieno ao ape
ibaonga.

Da da da — toñaki ake Laperus iloma pade,
awoiu, ije, lipuña aoe ninge nini Vilisao lipo :
“Pade, toñaki akego pa, gomadilo!”

Nini ilangi ikabu pa, ivini. Ivini toñaki pade, i-
telo pade lavele ilava, mo lavele io.

Pe temaka kana, dato Franisi na liamu leruni —
dato ~ nibela petonga kule eia.

Dato Franis na liamu leruni temaka kana lila ~
sive, ninge dato ieno ini veila pe ibu. Veila pe
ibu, leila ninge dato ieno ini.

Mo dato liloma pade, limadilo lavele, mo lavele
ilava. Ini lavele lila lilali ini.

Liabo liloma wo pia, liloma wo pia; pe lipo
kulama akedato valeli
kana, liamu leruni temaka
kana.

Leva dato Franisi: Franisi
liamu leruni temaka kana.

Liruni sive, basue kulama
kana ~ akegeto kana. Dato
petonga kule eia.

Moawoiu.

